

Časne ss. Milosrdnice poučavale su djecu za prvu pričest i krizmu u 1945. g. Održavale su vjeronauk u prizemnim sobama samostana. U crkvi nijesu mogli, jer je glavna lađa bila bombardirana i daske su visile s krova pa su se mogle svaki čas dolje srušiti. Nakon nekoliko vremena rekoše mi čč. sestre, da se govori po ulici da će ih zatvoriti, jer da nije slobodno poučavati vjeronauk u samostanu. Dozvoljeno je, kažu, samo u crkvi. Ja sam im rekao da se ne boje i da mirno poučavaju a da ću voditi brigu. Nakon nekoliko dana opet su čč. sestre upozorile, da se po ulici govori da će ih radi toga zatvoriti. Ja sam

sada otišao na Oblasni odbor. Našao sam Mladena Spuževića, sina dr. Cvitana Spuževića. On je bio šef unutarnjih poslova Oblasnog odbora. Rekao sam mu o čemu se radi. On je rekao: »Doga ti poučavaj (vjeronauk) gdje god hoćeš. Ali za svaki slučaj, upitat ćemo Salku Nazečića.« Salko je bio profesor i šef prosvjete u Oblasnom odboru. Otišao sam do Salke. On je dao negativan odgovor, naime, da se ne smije nigdje poučavati nego u crkvi. – Kolika razlika među njim i Mladenom. – Ja sam rekao Salki, da ne možemo poučavati u crkvi, jer je crkva bombardirana i da daske vise odozgo s krova pa ako daska pane i ubije

dijete, onda da će nas svećenike optuživati. Pregovarali smo nekoliko vremena a on onda rekne, da on sam ne može to dozvoliti. Rekne, da će sazvati Oblasni odbor i da će pretesti to pitanje. Mi ćemo dotle predavati vjeronauk u samostanu, reknem mu ja. Pa dobro, odgovori on. Zaključak nam saopćite rekoh mu. Otišao sam i vjeronauk su čč. sestre i dalje poučavale u prizemlju samostana. Odgovor uopće nije došao.

Ulomak iz rukopisa
Adnotationes historicae,
Riznica Vicepostulature postupka
mučeništva »Fra Leo Petrović i
65 subraće«

ZAPIS S ISKOPAVANJA POSMRTNIH OSTATAKA U MASOVNIM GROBNICAMA U VRGORCU 11. – 17. listopada 2008.

Izvan dosega znatiželjnih pogleda, u škrtim dalmatinskim vrtačama, partizani su dovršili svoje krvave namjere. Otkopali smo šest tijela.

► Piše: fra Miljenko Stojić

11. listopada 2008.

Osvanuo je lijep i sunčan dan što je malo neobično za ovo doba godine. Na Humcu su se u 7.30 okupili fra Miljenko Stojić, vicepostulator, fra Ante Marić, koji će u ime Vicepostulature voditi postupak iskapanja, fra Vinko Mikulić, pomagač, Tihomir Glavaš, arheolog te grobari Ivo Milićević i Ivica Milišić. U dva smo vozila krenuli prema Vrgorcu, nadomak zaselka Kotezi. Prema pričanjima mještana, tu je ubijen i pokopan fra Maksimilijan Jurčić, a u nepo-



Pogled s lokaliteta masovnih grobnica na okolinu.

srednoj blizini i nekoliko Ljubušaka. Cilj nam je otkriti istinu i potvrditi priče.

Nešto iza 8 sati pred župnom kućom u Vrgorcu dočekali su nas župnik fra Petar Vrljičak i gosp. Boro Erceg koji će nam pokazati stratište o kojemu je kao dijete slušao od svoje još živuće majke. Zapamtio je kako je napominjala da su tu pokopani neki fratri i da se uvijek pomoli kad tuda prođe.

Samo mjesto partizanskog zločina smješteno je lijevo i desno od poljskog puta kojim su Vrgorčani silazili u nekad obrađivano polje. Sada je sve, kao i sam put, zaraslo u šikaru. Grobari su izuzetno marljivo radili. Najprije je otkopavano mjesto s lijeve strane puta, gledajući od Vrgorca prema polju i novoj trasi autoceste Zagreb – Dubrovnik. Teren je bio vrlo težak. Osim što je sve zaraslo u šikaru, sve je puno kamena. Naime, to su dalmatinski škripi u koje mještani često nabacaju raznorazno smeće. Nakon mukotrnog otkapanja nije nađena nikakva naznaka bilo kakva kostura. Našli smo jedino jednu čahuru od metka. Ponijeli smo je sa sobom da bismo ju očistili i utvrdili njezinu možebitnu pripadnost vremenu u kojem je ubijen fra Maksimilijan. Ako je istina da je njegovo tijelo krišom noću premješteno u mjesno groblje, onda bi ova čahura mogla biti nijemi svjedok njegovih posljednjih trenutaka. Oko 11.00 pridružila nam se i dr. Marija Definis-Gojanović, voditeljica patologije KBC-a Split.

U podne smo već bili na lokaciji preko puta. Nalazi se iznad jedne mlade masline koja je nikla iz starih korijena. Kopanje je išlo puno brže. Okolo su stijene, ali je samo

mjesto smješteno između živih stijena i puno zemlje. Najprije je raščišćen zarasli teren, a posebno lovor koji se razgranao. Ubrzo se došlo do kamenja unutar zemlje.

Kako je postavljeno, zaključivali smo da je najvjerojatnije njime netko pokrivaio tjelesa umorenih.

Ubrzo se ta pretpostavka pokazala ispravnom. Otkapajući žile lovora, grobari su naišli na lubanju. Odsad se radilo s puno više pozornosti. Nastojalo se utvrditi

u kojem je smjeru tijelo položeno i ima li još tjelesa. Dan se bližio kraju. Pronađene su i druge kosti koje pripadaju prvom tijelu, ali i druga lubanja koja stoji na vrhu

kostiju koje su se nekako čudno ispreplele. Vjerojatno se radi o još nekom tijelu, odnosno da su ih

oni koji su ih pokapali jednostavno ugurali u taj mali prostor. Radovi su prestali oko 18.30. Mjesto otkopavanja je prekriveno najlonom i zaštićeno.

Poredano kamenje ispod tankog sloja zemlje bilo je znak da je netko njime najvjerojatnije pokriven.



Tri tijela pronajđena na lokaciji br. 2. Tijelo označeno brojkom 1 moglo bi pripadati fra Maksimilijanu Jurčiću.

14. listopada 2008.

Nastavili smo s iskopavanjem. Razmišljajući, došli smo do zaključka da bi bilo dobro još malo provjeriti prvu lokaciju na kojoj smo kopali. Zbog toga smo u pomoć pozvali Ivana Sablju, grobara u Gorici. Na Humcu se u 7.30, uz Ivana Sablju, skupila uobičajena družina: fra Ante Marić, fra Vinko Mikulić, Ivo Milićević i fra Miljenko Stojić. U hotelu Prvan u Vrgorcu u 8 sati trebala nas je čekati Marija Definis-Gojanović. Uz kavu odredili smo što i kako danas raditi. Kasnije, oko 9.30, na samoj lokaciji pridružio nam se i arheolog Tihomir Glavaš.

Došavši na lokacije iskopavanja, ustanovili smo da ih nitko nije dirao. Najprije smo svi zajedno radili na iskopanju druge lokacije gdje smo pronašli ostatke triju tijela. Nakon što je posao uznapredovao, Ivan Sablje je zajedno s fra Vinkom Mikulićem otišao na prvu lokaciju potražiti moguće ostatke tjelesa. Kopao je neznatno dalje od prvog iskopa, iza jedne kamene ploče. Oko 11 sati

Ostatci krunice pronađene uz tijelo označeno brojkom 1.



javlja da je pronašao jednu lubanju. Pronalaženje drugih dijelova tijela išlo je teže zbog konfiguracije terena. Isto se nastavilo i nakon pronalaska druge lubanje. Tjelesa su jednostavno nabacana jedno na drugo pa nije bilo isključeno da je tu pokopano i treće tijelo. O tome ćemo više znati nakon iskapanja sljedećih dana.

Na drugoj lokaciji, gdje je već ustanovljeno da su tri tijela, uslijedilo je ugodno iznenađenje. Kod tijela koje smo označili brojkom 1 pronašli smo ostatke redovničke krunice. Bila je obavijena nekom tkaninom koja je, gledajući golim okom, iako je u potpuno lošem stanju, podsjećala na habit. Krunica je bila skupljena. Najvjerojatnije da ju je njezin vlasnik

stavio u džep da ne mlati okolo dok su silazili prema mjestu pogubljenja i dok su ih zlostavljali. Uz to smo kod njega, ili kod sljedećeg tijela, pronašli ostatke blage potkovice. Najvjerojatnije da je to potkovicica koja se stavljala na vrh redovničkih sandala. Prema svemu izloženom, zaključili

smo da bi se moglo raditi o fra Maksimilijanu Jurčiću. Bilo je već podne kad smo to pronašli. Rad je nastavljen s najvećom mogućom ozbiljnošću i pozornošću.

Oko 13.30 pridružio nam se i mjesni župnik fra Petar Vrljičak. Predavao je vjeronauk u školi pa nije mogao prije doći. Inače nas je kroz čitavo vrijeme, počevši još od prvih dolazaka prošle zime, izuzetno ljubazno, ljudski i kršćanski dočekivao i brinuo se o nama i o našem poslu. Spremno je priskakao u pomoć u kontaktima s mogućim svjedocima i mjesnim vlastima. Naši će mu mučenici zacijelo biti zahvalni.

Nakon što smo se na drugoj lokaciji oslobodili naslaga zemlje, pronađena je tijela trebalo dobro poslikati i snimiti. Tek se sada moglo početi s njihovim pojedinačnim vadenjem. Patologinja iz Splita Marija Definis-Gojanović uzela je uzorke za DNK analizu.

Oko 15 sati današnji smo posao priveli kraju. Prvu lokaciju pokrili smo najlonom i granjem do nastavka otkopavanja.

Na ručku u restoranu Tin pridružio nam se i Boro Erceg. Ručkom nas svih ovih dana iskopavanja časti predsjednik gradskog poglavarstva i saborski zastupnik Boris Matković. Hvala mu na tome. Kućama smo se vratili umorni, ali zadovoljni.

16. listopada 2008.

Fra Ante Marić i fra Miljenko Stojić našli su se u 9 sati u Vrgorcu kako bi napravili određene predradnje za nastavak iskopavanja. Istražni sudac Stanko Grbavac i patologinja Marija Definis-Gojanović pojavili su se oko 10.30.



Iskapanja na prvoj lokaciji gdje su pronađena tri tijela.

Nakon kraćeg zadržavanja, otišli smo na lice mjesta, Zlatnu stranu, lokalitet Belića gumno. Policija je stražarila pokraj lokaliteta. Budući da je na desnoj strani lokaliteta, gledajući od Vrgorca prema polju, iskapanje dovršeno, prešli smo na lijevu stranu gdje su pronađena dva, ili tri, kostura na drugom mjestu iskopavanja. Zahvaljujući pozornom radu, otkrili smo i treću lubanju. U vrlo malo prostora ubojice su ugurale tri tijela bacivši ih nepravilno jedno preko drugoga. Bit će prilično teško otkriti koje kosti pripadaju kojem tijelu, ali će se sve učiniti da dvojbi bude što manje. Oko 12 sati iz Makarske je stigao krimtehničar Mario Bokšić. U otkopavanju je čak pomagao i načelnik policije Ivan Kalajžić, kao i dvojica policajaca. Oko 14 sati stigao je i župnik fra Petar Vrljičak. Budući da zbog složenosti posla nije moguće sve dovršiti, odlučeno je da se s iskopavanjem prekine u 15 sati. Mje-

sto je prekriveno najlonom koji je pritisnut granjem i kamenjem. Policija će također pažljivo motriti. Svi smo zajedno otišli na ručak, a nastavak bi iskapanja trebao biti sutra.

17. listopada 2008.

Za danas je predviđen posljednji dan rada na iskapanju posmrtnih ostataka ubijenih u Vrgorcu. Fra Ante Marić, grobar Ivo Milicević i fra Miljenko Stojić su u 11 sati krenuli s Humca prema Vrgorcu. Dan je dobro mirisao na kišu. Tijekom puta čak je malo i porosilo. Molili smo Boga da vrijeme bude lijepo.

Sastali smo se s Ivanom Kalajžićem, načelnikom policijske uprave. Čekali smo patologinju iz Splita Mariju Definis-Gojanović.

Jučerašnji rad na lokalitetu nastavili smo u 13 sati. Na licu mjesta već je bio župnik fra Petar Vrljičak, kao i dvojica mjesnih grobara. Predano se radilo. Ponovno nam se pridružio kriminalistički tehničar Boris Bokšić. Nije

bilo lako odvojiti kosti pojedinog tijela, ali mislim da je to uspješno obavljeno. Ubijeni su imali zavezane ruke, najvjerojatnije na leđima, za razliku od onih koje smo prve našli na drugom lokalitetu. Uz dosta puca našli smo i čahuru, kao i dva zrna. Jedna od lubanja je prostrijeljena.

Novinari *Večernjeg lista*, iz Vrgorca i iz Mostara, došli su napraviti vijest. Već se pojavila jedna kraća na portalu net.hr. Vjerojatno je procurila iz policijskih izvora. Ubrzo su stigli i novinari HRT-a iz Mostara. Uvjereni smo da će napraviti korektno izvješće.

Posao je dovršen u 15.30. Posmrtnu ostatke ubijenih pokupili smo u vreće, označili brojkama i pripremili za prijevoz na patologiju KBC-a Split gdje će biti podvrgnuti DNK analizi. Nadamo se da će se obistiniti naše slutnje i da će među njima biti barem jedan fratar. Kišica nas je samo malo omela, ali već pri kraju našeg posla. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

Nakladnik:

Vicepostulatura postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subrača«

Glavni i odgovorni urednik:

fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:

Zdenka Leženić

Adresa:

Vicepostulatura, Trg sv. Ante 1,
88320 Ljubuški – Humac, BiH;
Vicepostulatura, pp, 20352 Vid, RH
tel.: (039) 832-582
faks: (039) 832-585
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:

FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Godišnja pretplata:

BiH 6 KM, RH 24 KN,
EU 6 EUR, SAD i Kanada 10 USD

Slanje pretplate i dobrovoljnih
priloga (s naznakom za što):

a) poštanskom uputnicom

b) UniCredit Bank:

žiroračun: 33 8100 2 20234 8065

devizni račun: SWIFT: UNCRBA 22;

IBAN: Ba 393380604818137482

Cijena pojedinog primjerka:

3 KM; 12 KN; 3 EUR; 5 USD

ISSN: 1840-3808

Riječ urednika

fra Miljenko Stojić



Dragi čitatelji!

Najprije vam hvala na toplom primitku prvoga broja ovoga našeg glasila. Polako ali sigurno ono ulazi u našu svijest i u naše domove. Zavrjedila je to tematika koju obrađuje. Ima li ijedne hrvatske kuće koju II. svj. rat nije bolno dotaknuo? Političke su opcije bile različite. No, prepustimo povijesti da odgovori koja je i je li ijedna bila prava. Za nas je danas važno da se prestanemo dijeliti i da zajedno čuvamo državu koju smo s mukom stekli.

Nadam se da je i ovaj broj glasila »slijedio« navedeni put. Nije nam cilj povrjeđivati ničije rane, pobuđivati na osvetu, ili nešto slično, nego samo istražiti istinu, koju je ponekad bolno sagledati, ali koja nas jedina može osloboditi.

Pronašli smo i pronalazimo već mnoge svjedoke onoga što se dogodilo zlosretnih dana II. svj. rata. Ipak, svjedoka i svjedočenja nikada dosta. Slijedimo i najmanji trag da bismo se što više približili k pravoj istini. Zbog toga ponovno molimo i vas, dragi čitatelji, da nam u tome pomognete.

Obavijestite nas ako bilo što znate o našoj pobijenoj braći ili o onome što bi moglo dovesti do saznanja. Ponajprije će vam biti zahvalni oni na nebesima, a onda i mi. Ujedno je to prilog paljenju svjetla u našem hrvatskom narodu koje više nikada ne će dopustiti da se takvo što dogodi. Zlo se, naime, najviše boji svjetla. Ne dopuštajmo mu da nas iz tame ponovno vara!

Preporučite naše glasilo i drugima. Čim »presuše« živi svjedoci, povećat ćemo broj izlaženja. Naravno da ovom prilikom pozivamo i na suradnju. Rubrike su se prilično ustalile pa nije teško shvatiti koja građa dolazi u obzir.

O svemu onome što činimo možete podrobno svakodnevno čitati preko naših internetskih stranica. Već smo počeli raditi na njihovom preoblikovanju pa će, nadam se, biti još zanimljivije i bogatije sadržajem.

A kao i obično, 7. veljače vidimo se na Širokom Brijegu!

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Odjek u umjetnosti	43
Podsjetnik	6	Razgovor	44
Povijesne okolnosti	10	Iz Vicepostulature	46
Stratišta	11	Izdavaštvo	47
Pobijeni	23	Darovatelji	47
Djela pobijenih	41		